

ФІЗИЧНА ГЕОГРАФІЯ

УДК 338.483.1

DOI: <https://doi.org/10.25128/2519-4577.21.1.4>

Ігор КАСІЯНИК, Вадим МЕНДЕРЕЦЬКИЙ, Інна ЛЮБИНСЬКА

УМОВИ РЕАЛІЗАЦІЇ ПАЛЕОНТОЛОГІЧНОГО НАПРЯМКУ ГЕОТУРИЗМУ В МЕЖАХ НАЦІОНАЛЬНОГО ПРИРОДНОГО ПАРКУ «ПОДІЛЬСЬКІ ТОВТРИ»

У публікації висвітлені регіональні умови розвитку форм геотуристичного використання палеонтологічних об'єктів, території НПП «Подільські товтри». Розкриті головні особливості впливу літолого-геомогічної будови, господарського освоєння, юридичного статусу земель е розміщені об'єкти, їх транспортно-інфраструктурного обладнання та поєднання з уже сформованими компонентами рекреаційного комплексу. Здійснено аналіз ефективності перспективних форматів розвитку геотуризму на базі регіональних умов.

Ключові слова: геотуризм, палеотури, Подільські Товтри.

Постановка науково-практичної проблеми. Територія НПП «Подільські Товтри» має потужний природний рекреаційний потенціал: літологічний, гідрологічний, біотичний, ландшафтний, на основі яких реалізуються пізнавальні (екскурсійні) та відпочинкові (круїзні, пляжні, пікнікові) форми туристичного бізнесу. Особливим ресурсом виступають палеонтологічні об'єкти регіону, які є унікальними, володіють потужною естетичною привабливістю (вау-ефектом), ефективні з позицій екскурсійних та інтерактивних форматів організації. Палеонтологічний напрямок геотуризму (зокрема інтерактивні формати) в зазначеному регіоні є привабливими для залучення школярів, що особливо виражено на контрасті сприйняття з традиційними оглядовими екскурсіями на базі історико-архітектурних об'єктів. Для його ефективної інтеграції в рекреаційну систему НПП «Подільські Товтри» необхідно: визначити еталонні пізнавальні і економічні пріоритети з формуванням на їх основі бренду, розробити і протестувати універсальні та спеціалізовані формати реалізації, представити їх туристичними продуктами, врахувати інтереси господарських та супутніх туристичних суб'єктів для формування взаємовигідного кластеру, розбудувати інфраструктуру (зокрема інформаційну). Першим кроком до цього є просторовий аналіз і оцінка умов розвитку зазначеного напрямку геотуризму.

Актуальність і новизна дослідження: Палеонтологічний геотуризм є вузькоспеціалізованим напрямком діяльності, що потребує особливої фахової підготовки. Його форми реалізації поєднуються із традиційними туристичними продуктами, компактність і комплексність розміщення літологічних формацій дозволяє реалізовувати різко-контрасні тема-

тичні підходи (піщаний пляж неогену, силурійський кораловий риф, мамонтова тундра), а локації в межах вироблених кар'єрів чи спеціально-обладнаних природоохоронних об'єктів – еколого просвітницький вплив у поєднанні з економіко-соціальним ефектом.

Зв'язок теми статті з важливими науково-практичними завданнями. Реалізація палеонтологічних турів у межах відпрацьованих ділянок кар'єрів чи спеціально обладнаних геологічних локацій, як окремого продукту або складової туристичного пакету при поєднанні з іншими туристичними заходами, в умовах мінімальної технічної складності форм, дозволяє розглядати їх, як масові [5]. Це забезпечує еколого-просвітницьку та економічну ефективність з позицій організаторів; доступність, незначне фізичне навантаження, позитивне сприйняття споживачами і відповідно формування запитів на альтернативні тури.

Аналіз останніх публікацій за темою дослідження. Дослідження умов ефективного розвитку палеонтологічного напрямку геотуризму висвітлені у працях Гриценка В.П. (2016,2018). Особливості функціонування геопарків на основі палеонтологічних об'єктів Ю.В. Зінько, А.Б. Богуцький В.П. Брусак Р.М. Гнатюк О.М. Шевчук, М. Кромпец, Я. Бурачинський (2010), проблеми застосування спеціалізованої геологічної (зокрема палеонтологічної) інформації при організації геотурів - Наталя Федорончук, Вікторія Яворська, Ігор Сучков (2018), аспекти роботи з палеобіотою, як об'єктом геотуризму у дослідженнях Галина Гоцанюк, Антоніна Іваніна, Оксана Підлісна, Галина Спільник (2018).

Регіональні кмови організації геотурів у межах подільського регіону та території НПП «Подільські Товтри» висвітлювались у працях

Чернок Г.В, Вітвіцького Я.Й. Касіяника І.П. (2018, 2019)

Викладення основного матеріалу: Особливості розміщення території НПП «Подільські Товтри» обумовлюють тут компактне поєднання добре розкритих відслонень різного геологічного віку, з багатим вмістом палеонтологічного матеріалу. Потужний туристичний потік, особливо відвідувачів шкільного віку, є потенційним джерелом попиту на геотуристичні продукти на їх базі [1]. Відповідно необхідне виокремлення об'єктів передусім у ключових локаціях, де концентруються відвідувачі та розробка таких геотуристичних продуктів, які би органічно вписувалися в програми подорожей груп. Окремо слід розглядати об'єкти, виключно палеогеотуристичної спеціалізації, що становлять вузький інтерес конкретного туру, а також супутні об'єкти для вже відомої локації, що досягає максимуму туристичного навантаження в години-пік чи такі де дозволяються форми діяльності недоступні на головному об'єкті. Далі необхідне встановлення пріоритетів інфраструктурного оснащення самих об'єктів та створення додаткових засобів (об'єктів) сприйняття відповідної палеогеотуристичної дестинації (локації): стенди, обладнані зупинки, музеї, інтерактивні майстерні, засоби доповненої реальності на конкретних геолокаціях, тощо. Поряд з цим потрібно здійснювати підготовку фахівців даного напрямку та популяризувати його системі сформованого регіонального туристичного кластеру [4].

Для експериментального підтвердження регіональної ефективності палеогеотуристичного напрямку авторами дослідження було обрано три модельні об'єкти, що відповідають зазначеним критеріям, здійснено у співпраці з представниками НПП «Подільські Товтри» та Миською Радою м. Кам'янець-Подільський їх первинне інфраструктурне оснащення, а також облаштовано і протестовано музейну експозицію та здійснено вивчення можливостей проведення палеонтологічних майстер-класів. У співпраці із зацікавленими туроператорами розроблено і частково впроваджено геотуристичні продукти [2; 3].

Просторова структура об'єктів, перспективних для палеонтологічного напрямку геотуризму обумовлена: літологічною будовою регіону, специфікою прояву геоморфологічних процесів, умовами їх господарського освоєння та юридичним статусом, поєднанням з іншими об'єктами, що виконують роль «туристичних магнітів», зручністю транспортного доступу та безпеки перебування в їх межах, технічною

оснащеністю.

Літологічна будова є умовою, що визначає саму можливість фізичної наявності палеонтологічних об'єктів. Територія НПП «Подільські Товтри» включає ділянку волино-подільської монокліналі із зануренням фундаменту від 200 м. на східній межі (пригірлова частина р.Ушиця) до 900 м на західній межі в долині р. Збруч. Осадкові відклади, що містять палеонтологічні включення тут представлені унікальним різноманіттям з вираженою візуальною контрастністю (навіть для неспеціаліста): темноколірні вендські аргіліти, сірі силурійські карбонати, світлі крейдові спонгіліти, рельєфні неогенові рифові споруди, палеві лесоподібні суглинки плейстоцену тощо. За горизонтальною структурою їх можна умовно (дуже спрощено) виокремити в два комплекси (поверхи): Протерозойсько-Палеозойський та Мезозойсько-Кайнозойський. Особливості першого визначаються нахилом пластів (збільшення глибини їх залягання на південний захід), моноклінальним зрізом поверхні та локальними блоковими зміщеннями. Для другого характерне горизонтальне залягання, нерівномірна потужність пластів та регіональна мозаїчність формацій. Локальне поєднання структурних поверхів, формацій та пластів визначає унікальні особливості та геотуристичну спеціалізацію конкретного просторового об'єкта [2].

Прови геоморфологічних процесів є в першу чергу умовою регіонального розкриття літологічної структури та доступу до конкретних пластів у межах локації. Так врізання Дністра і лівих приток в осадочний чохол, обумовлює формування природних відслонень (що є головними палеогеотуристичними об'єктами) та естетичний ландшафтний фон їх сприйняття з чітко вираженими візуальними відмінностями. Окремі морфоскульптури самі виступають геотуристичними об'єктами що можуть бути свмодостатніми локаціями (печера «Городище», Врублівецька скеля) або потужним доповненням палеонтологічних (дефляційні ніші та корразійні колони на скелях, карстові лійки на Товтрових останцях).

Поєднання двох описаних умов визначає загальні риси відмінностей регіонального ресурсного палеогеотуристичного потенціалу. Загальний субмеридіональний план річкових долин лівих приток Дністра в межах НПП «Подільські Товтри» близький до смуг поширення формаціями протерозойсько-палеозойського поверху осадочного чохла та формує межі формацій Мезозойсько-Кайнозойського. Звідси різкі контрасти ландшафтів і структури

палеонтологічних комплексів міжсусідніми долинами і відносна їх подібність по осьовому простяганні. При цьому варто зауважити залежність зазначеної закономірності від локальних тектонічних структур: так у межах долини р. Смотрич, на відносно короткому відтинку (с. Залуччя - с. Мале Залісся) при загальному збереженні візуальних геоморфологічних умов докорінно відрізняються палеозойські літологічні (і палеонтологічні) комплекси відслонені в скельних уступах; у межах с. Кадіївці (меандри р. Жванчик) на східній околиці схил складений виключно Гринчуцькою формацією, а на західній Ісаковецькою, у сусідньому Оринені - Бернівською та Гринчуцькою відповідно.

Форми господарського впливу виступають безпосередньою умовою розвитку палеонтологічного напрямку геотуризму, зокрема гірничо-добувні, транспортні, будівельні, гідротехнічні або їх окремі інженерні аспекти. Найкращі відслонення і найзручніші для геотуристичного використання зосереджені в межах кар'єрів та гірничих транспортних виїмок. Це свіжі зрізи, де ерозійні процеси ще не знищили палеонтологічний матеріал, робота у їх межах не суперечить екологічним нормам, при узгодженні із графіком і технічними особливостями роботи підприємства можливе використаття вже існуючої інфраструктури та загальне підсилення економіко-соціального ефекту функціонування останнього. При цьому формування відвалів забезпечує постійне оновлення легкодоступного пошукового матеріалу. Технічні відслонення в межах господарських об'єктів у переважній більшості є єдиною можливою формою доступу до літологічних формацій що в природньому стані нерозкриті через глибину залягання продуктивного горизонту, або нестійкість петрографічної структури його чи сусідніх пластів. Наприклад міоценові піщані відклади з багатою фауною молюсків, голкошкірих та зубів акул, або аналогічні рифові з «крабовою фауною» в межах НПП Подільські Товтри доступні виключно в межах кар'єрів. Дещо слабшим потенціалом для «фосілхантингу», але важливішими з екопросвітницьких позицій ефектом володіють рекультивовані (чи закинуті локальні, у тому числі самовільні) розробки, яких налічується понад 500 в межах досліджуваного регіону (нажаль пряма статистика відсутня, а під час польових досліджень не завжди з впевненістю можна відрізнити давню виробку від природного відслонення).

Варто окремо відзначити транспортні шляхи без покриття, в межах яких виходять

«потрібні» пласти. Їх перевагами є безпосередня доступність, екологічна безпека використання, зручність огляду, значне (порівняно з вертикальним відслоненням) розкриття, контрастна вираженість палеонтологічних решток на поверхнях напластування та навіть прищліфовування і полірування зразків. Їх можна розглядати, як природні музейні експозиції, які сприймаються по різному залежно від розміщення джерела освітлення, зволоження і напрямку руху. Урахування таких аспектів дозволяє розробляти різні геотуристичні продукти в тій самій локації. У випадку нашого дослідження такі шляхи є пріоритетними об'єктами і на їх базі реалізована інтерпретаційна концепція «Стежка в минуле» («Китайгородська дорога», «Історія Кам'янецьких скель»).

Використання літологічного матеріалу з палеонтологічними рештками в будівництві (облицюванні споруд) дозволяє реалізовувати ще одну популярну сьогодні геотуристичну концепцію «Міські фосилії». Цей напрямок поєднується із оглядовими екскурсіями зокрема в межах м. Кам'янець-Подільський. Потужний вау-ефект має демонстрація скам'янілостей в структурі бруківки чи стін архітектурних споруд, що змінює загальні особливості їх сприйняття.

Юридичний статус палеонтологічного об'єкта перспективного для залучення в систему геотуристичного використання визначається функціональним призначенням земельної ділянки де він розміщений, формою власності, науковою цінністю та інтеграцією в структуру мінеральної сировини родовища. Такий статус можна розглядати, як лімітуючу або стимулюючу умову.

Функціональне призначення є вихідною умовою можливості офіційного використання об'єкта. Природоохоронне призначення забезпечує збереження об'єкта від деструктивного впливу, обмежуючи при цьому і можливості його інтерактивного використання. Єдиною допустимою формою роботи тут буде огляд (Китайгородське відслонення), а у випадку консервації об'єкта – лише наукові дослідження. Окремо слід розглядати належність об'єкта до комплексного природоохоронного об'єкта, спеціалізованої (але не геологічної) заповідної території та зони рекреації в межах національного парку. У першому випадку будь-яке використання (крім наукових досліджень) обмежене. Якщо це частина гідрологічної, ботанічної чи зоологічної природоохоронної території, можливе обґрунтування обмеженого фізичного впливу на об'єкт (робота на осипах, конусі виносу чи наливному галечнику), якщо це не

складова водоохоронної зони, або житлове середовище виду взятого тут під охорону. Розміщення палеонтологічного об'єкта в зоні стаціонарної чи регульованої рекреації сприяє одержанню дозволу на його геотуристичне використання у випадку обґрунтування його включення до системи туристичного природокористування території (її спеціалізації) та наявності висновку спеціаліста про екологічну і технічну безпечність такого природокористування.

Розміщення об'єкта на землях промислового призначення вважається оптимальним для туристичного використання. Закордонний досвід (фосіл-парки; Пенн-Діксі, Блю Мун кюррі, Ленг'с кюррі в США, Альтмюльська долина у ФРН) демонструє популярність та економічну і просвітницьку ефективність таких об'єктів. Несуперечність із екологічною безпекою використання та зручність поєднання із прямою виробничою діяльністю виводить їх у пріоритетну перспективу для геотуристичного освоєння. Суттєвою проблемою з позицій вітчизняних реалій є відомча узгодженість одночасного поєднання промислового і рекреаційного природокористування через відсутність еталонних прецедентів, які б демонстрували таку ефективність. Найбільш успішними, на нашу думку, будуть спроби реалізації вищезазначеного на базі кар'єрів місцевого значення для громад що обрали одним із своїх економічних напрямів саме екотуристичну економічну стратегію (нпр. Староушицька).

Землі транспортного призначення поєднують переваги промислових розробок та зручного сполучення. Дорожні виїмки біля шляхів, добре розкривають корисні палеонтологічні горизонти і потребують постійного очищення від осипного матеріалу. Саме зазначена особливість може розглядатися, як спільний інтерес. При технічному обладнанні таких місць, учасники фосілхантингу будуть забирати осипний та крихкий матеріал, відновлюючи стійкість схилу. При цьому пуста порода вони можуть одразу вантажити в контейнери, для дорожнього будівництва (прикладом таких об'єктів є ділянка дорогоа в межах Суржинецького яру та Кадіївська дорожня виїмка).

Сільськогосподарські та лісові угіддя мають обмежений потенціал для залучення у систему геотуризму, однак приурочені до них неугіддя (землі зі змитим ґрунтовим покривом, свіжі зсуви, гирла ярів із конусами виносу та кам'яні осипи на схилових пасовищах) є потенційно привабливими і екологічно-виправданими для використання об'єктами. Особливо цікавими є конуси виносу ярів на заплавах

пасовищах та колювіальні потоки в тальвегах схилових пасовищ. У межах перших відбувається оновлення літологічного мареріалу після кожного посилення флювіальної динаміки, уламковий матеріал свіжий і не потребує великих фізичних зусиль для виламування (напр. Конус виносу біля Новопланіського мосту в м. Кам'янець-Подільський, біля автомобільного мосту в межах с. Карачківці, південна околиця с. Залуччя). На схилових пасовищах фосілхантинг поєднує динамічну зміну краєвиду зі зміною локацій по горизонталі. Матеріал зазвичай добре відсортований у тальвегах та безпосередньо на траверсних стежках-терасах, що слугують зручними і колоритними шляхами (Схили р. Кармелітанка в межах смт. Жванець, схили р. Дірбруха між с. Довжок та м. Кам'янець-Подільський, схили р. Збруч в межах с. Кудринці та с.Завалля).

Умовою привабливання туристичного потоку до палеонтологічної локації є поєднання із супутніми туристичними об'єктами (Історико-архітектурними, Сакральними, Гідрологічними, тощо). Це дозволяє поглибити мотивацію зацікавлення відвідувачів та розробити комплексний туристичний продукт. Особливо ефективним є використання палеонтологічного об'єкта що поєднується з уже відомим альтернативним «туристичним магнітом», наприклад – Кам'янець-подільський замок. Значна концентрація відвідувачів та затримка туристичного потоку тут стимулює розробку нових субпродуктів, що демонструє ефективність туру «Історія Кам'янецьких скель». Подібні умови сформовані в межах м. Китайгород, Бакоти та смт. Жванець.

Зручність транспортного доступу має суттєве значення для функціонування вузько-спеціалізованих геотуристичних об'єктів зорієнтованих на індивідуальні чи камерні групові формати та вирішальне значення при умові відвідування великих груп чи масового туристичного потоку. Якщо туристичний продукт сформований, як пригодницький тур з елементами екстриму, передбачає готовність відвідувачів до переходів відповідної складності, використання плавзасобів чи руху по бездоріжжю, то відсутність транспортної інфраструктури виступає додатковою умовою привабливості (наприклад тури: «китайгородські водоспади», «Нігин. Печера Смерті»). При роботі із великими, зокрема шкільними групами, необхідний транспортний під'їзд безпосередньо до локації, що обумовлюється міркуваннями техніки безпеки та особливостями роботи з учасниками групи. Прикладами об'єктів зі зручним підїздом виступають:

Долина р. Дібруха (тур Історія Кам'янецьких скель), відслонення в с. Кадиївці, Вербецький кар'єр.

Технічне обладнання об'єктів палеонтологічного геотуризму потрібне для безпеки та зручності їх використання. Перша складова обумовлена розміщенням локацій на крутих схилах, біля скель де можливе осипання каміння, та антропогенною вразливістю самих об'єктів. Для її забезпечення використовують-

ся обмежувальні загороди, поручні, вказівники, врізані сходинки, містки та укріплені ділянки стежок. Засобами комфорту виступають інформаційні стенди та пункти відпочинку (лавочки, столики, альтанки). На сьогодні лише в межах Бакотської стежки та частково - Китайгородського вказані засоби реалізовані. Плановим є інформаційне обладнання маршруту «Історія Кам'янецьких скель» (Рис.1.)

Рис.1. Стартовий інформаційний стенд на геотуристичному маршруті «Історія Кам'янецьких скель».

Висновки. Загалом розвиток палеонтологічного напрямку геотуризму в межах території національного природного парку «Подільські Товтри» є перспективним з позиції поєднання географічних умов. Визначальними умовами є універсальне просторове поєднання літологічної структури з палеонтологічним матеріалом та геоморфологічних форм і господарських об'єктів, які забезпечують прямий доступ до нього. Сприяють ефективному використанню естетичні особливості ландшафтів, де розміщені головні перспективні геотуристичні об'єкти, їх природоохоронний і рекреаційний статус. Транспортна доступність та поєднання із супутніми уже відомими туристичними об'єктами, «туристичними магнітами», виступають умовами сформованого туристичного потоку відвідувачів, що дозволяє реалізовувати масові форми геотуристичної роботи. Умовами обмеження виступають незадовільне інфраструктурне обладнання самих палеонтологічних об'єктів, обмежений доступ

до них через юридичний статус території або неузгодженість з головною формою природокористування та обмеженістю пропозиції і реклами конкурентоспроможних геотуристичних продуктів. Врахування зазначених умов дозволяє розробити ефективну регіональну стратегію геотуристичного використання території НПП «Подільські товтри» з позитивним еколого-економічним ефектом і органічною інтеграцією в систему сформованого тут рекреаційного комплексу.

Перспективи використання результатів дослідження. Зазначені аспекти розвитку палеонтологічного напрямку геотуризму з позиції регіональних умов є засобом обґрунтування регіональної стратегії розвитку еколого-безпечних форм природокористування у межах НПП «Подільські Товтри». Вони спрямовані передусім на демонстрування ефективності досліджуваного напрямку і його поєднуваності з уже сформованими традиційними господарськими формами, що доз-

волиять вирішити проблеми доступу і використання палеонтологічних об'єктів та сприятиме участі місцевих громад і регіональних суб'єктів бізнесу в його реалізації. Часткова практична апробованість вторами представлених у публікації результатів використання

регіональних умов може стати основою наукової дискусії щодо ефективності обраних геотуристичних форм, їх відповідності умовам і відповідно корегувати подальші наукові і прикладні дослідження в цьому напрямку.

Література:

1. Гамкало М. Розвиток туризму в басейні р. Дністер у контексті сталого розвитку / М. Гамкало, П. Романів, А. Манько // Сталый розвиток–стан та перспективи: матеріали міжнародного наукового симпозиуму SDEV '2018, Львів-Славське, Україна, 28 лютого–3 березня 2018 року.—Львів: Панорама, 2018.—С. 296–298.—(Туризм як чинник сталого розвитку).
2. Касіяник, І.П. Чернюк Г.В. Літологічна структура Смотрицького каньйону, як основа розвитку екскурсійних форм геотуризму в Кам'янці-подільському / І.П. Касіяник, Г.В. Чернюк // Проблеми геоморфології і палеогеографії Українських Карпат і прилеглих територій. – Львів : ЛНУ імені І. Франка.
3. Касіяник І.П. Вітвіцький Я.Й. Регіональна інтерпретація літолого-палеонтологічної структури відслонення, як умова ефективності геотуристичного продукту / І.П. Касіяник, Я.Й. Вітвіцький // Геотуризм: практика і досвід. Матеріали IV Міжнародної науково-практичної конференції (22-24 жовтня 2020, Львів). – Львів: Каменяр, 2020. — 188 с.
4. Федорончук Н, Яворська В, Сучков І. Геологічна інформація на туристичних природних об'єктах, її значення та інтерпретація для широкого кола туристів / Наталя Федорончук, Вікторія Яворська, Ігор Сучков// Геотуризм: практика і досвід. Матеріали III Міжнародної науково-практичної конференції (26-28 квітня 2018, Львів). – Львів: Каменяр, 2018. — 256 с.

References:

1. Gamkalo M. Rozvy`tok tury`zmu v basejni r. Dnister u konteksti stalogo rozvy`tku / M. Gamkalo, P. Romaniv, A. Man`ko // Staly`j rozvy`tok–stan ta perspekty`vy`: materialy` mizhnarodnogo naukovogo sy`mpoziumu SDEV '2018, L`viv-Slavs`ke, Ukrayina, 28 lyutogo–3 bereznya 2018 roku.—L`viv: Panorama, 2018.—S. 296–298.—(Tury`zm yak chy`nny`k stalogo rozvy`tku).
2. Kasiyany`k, I.P. Chernyuk G.V. Litologichna struktura Smoty`cz`kogo kan`jonu, yak osnova rozvy`tku ekskursijny`x form geotury`zmu v Kam'yanci-podil`s'komu / I.P. Kasiyany`k, G.V. Chernyuk //Problemy` geomorfologiyi i paleogeografiyi Ukrayins`ky`x Karpat i pry`legly`x tery`torij. – L`viv : LNU imeni I. Franka.
3. Kasiyany`k I.P. Vitvicz`ky`j Ya.J. Regional`na interpretaciya litologo-paleontologichnoyi struktury` vidslonennya, yak umova efekty`vnosti geotury`stchy`nogo produktu / I.P. Kasiyany`k, Ya.J. Vitvicz`ky`j // Geotury`zm: prakty`ka i dosvid. Materialy` IV Mizhnarodnoyi naukovoprakty`chnoyi konferenciyi (22-24 zhovtnya 2020, L`viv). – L`viv: Kamenyar, 2020. — 188 s.
4. Fedoronchuk N, Yavors`ka V, Suchkov I. Geologichna informaciya na tury`sty`chny`x pry`rodny`x ob'yektax, yiyi znachennya ta interpretaciya dlya shy`rokogo kola tury`stiv / Natalya Fedoronchuk, Viktoriya Yavors`ka, Igor Suchkov// Geotury`zm: prakty`ka i dosvid. Materialy` III Mizhnarodnoyi naukovoprakty`chnoyi konferenciyi (26-28 kvitnya 2018, L`viv). – L`viv: Kamenyar, 2018. — 256 s.

Аннотация:

Игорь Касияник, Вадим Мендерецкий, Инна Любынская. УСЛОВИЯ РЕАЛИЗАЦИИ ПАЛЕОНТОЛОГИЧЕСКОГО НАПРАВЛЕНИЯ ГЕОТУРИЗМА В ПРЕДЕЛАХ НАЦИОНАЛЬНОГО ПРИРОДНОГО ПАРКА «ПОДОЛЬСКИЕ ТОВТРЫ»

В публикации освещены региональные условия развития геотуристических форм использования палеонтологических объектов, территории НПП «Подольские Товтры». Необходимость введения и развития специализированных туристических продуктов на базе палеонтологической ресурсной основы и региональных условий в пределах НПП «Подольские Товтры» является реакцией на концентрацию туристических групп в пределах природного парка, а также заметным снижением интереса к традиционным объектам.

Палеонтологический Геотуризм является специализированным направлением деятельности, требующей особой профессиональной подготовки. Его формы реализации сочетаются с традиционными туристическими продуктами, компактность и комплексность размещения литологических формаций позволяет реализовывать резко-контрастные тематические подходы (песчаный пляж неогена, силурийский коралловый риф, мамонтовая тундра), а локации в пределах выработанных карьеров или специально-оборудованных природоохранных объектов – эколого-просветительское влияние в сочетании с экономико-социальным эффектом.

Главными условиями развития направления на территории природного парка обозначено совокупность особенностей литологической основы и природных геоморфологических, а также хозяйственных объектов, которые раскрывают палеонтологические локации. Проведено анализ условий транспортной и технической инфраструктуры, взаимодействия с традиционными формами природопользования, а также туристическими объектами, которые давно включены в региональный рекреационный комплекс.

Ключевые слова: Геотуризм, палеотуры, Подольские Товтры.

Abstract:

I. Kasiianyk, V. Mendereckij, I. Lybyska. CONDITIONS FOR THE IMPLEMENTATION OF THE PALEONTOLOGICAL DIRECTION OF GEOTURISM WITHIN THE NATURE NATURAL PARK "PODOLSKY TOVTRY"

The publication highlights the regional conditions for the development of geotouristic forms of using paleontological objects, the territory of the NPP "Podolski Tovtry". The need to introduce and develop specialized tourism products based on the paleontological resource base and regional conditions within the Podolskie Tovtry NPP is a reaction to the concentration of tourist groups within the natural park, as well as a noticeable decrease in interest in traditional sites.

Paleontological Geotourism is a specialized area of activity that requires special training. Its forms of implementation are combined with traditional tourism products, the compactness and complexity of the placement of lithological formations makes it possible to implement sharply contrasting thematic approaches (sandy Neogene beach, Silurian coral reef, mammoth tundra), and locations within mined out pits or specially equipped nature conservation objects - ecological - educational influence combined with economic and social effect.

The main conditions for the development of the direction on the territory of the natural park are the set of features of the lithological base and natural geomorphological, as well as economic objects that reveal paleontological locations. The analysis of the conditions of the transport and technical infrastructure, interaction with traditional forms of nature management, as well as tourist sites, which have long been included in the regional recreational complex, has been carried out.

To experimentally confirm the regional efficiency of the paleogeotourism direction, the authors of the study selected three model sites that meet these criteria, carried out in cooperation with representatives of NPP "Podilski Tovtry" and the City Council of Kamianets-Podilskyi their primary infrastructure equipment, and equipped and the museum exposition was tested and the possibilities of conducting paleontological master classes were studied. Geotourism products have been developed and partially implemented in cooperation with interested tour operators.

These aspects of the development of the paleontological direction of geotourism from the standpoint of regional conditions are a means of substantiating the regional strategy for the development of environmentally friendly forms of nature management within the NPP "Podilski Tovtry". They are aimed primarily at demonstrating the effectiveness of the research area and its compatibility with the already established traditional economic forms, which will solve the problems of access and use of paleontological objects and promote the participation of local communities and regional businesses in its implementation. Partial practical testing of the second results of regional conditions presented in the publication can become the basis of scientific discussion on the effectiveness of selected geotourism forms, their compliance with the conditions and accordingly adjust further scientific and applied research in this direction.

Key words: geotourism, paleotours, Podilski Tovtry

Надійшла 19.05.2021 р.

УДК 502.51 (282) (477.43)

DOI:<https://doi.org/10.25128/2519-4577.21.1.5>

Вадим МЕНДЕРЕЦЬКИЙ, Володимир МИСЬКО, Станіслав ПРИДЕТКЕВИЧ

ПРОЯВИ НЕСПРИЯТЛИВИХ ГЕОГРАФІЧНИХ ПРОЦЕСІВ В МЕЖАХ СМОТРИЦЬКОГО КАНЬЙОНУ м. КАМ'ЯНЦЯ-ПОДІЛЬСЬКОГО

У статті висвітлено несприятливі географічні процеси Смотрицького каньйону. Розглянуто гідрологічні особливості та екологічний стан р. Смотрич в межах м. Кам'янець-Подільського. Подано детальний опис несприятливих географічних процесів на берегах та схилових ділянках Смотрицького каньйону. Проаналізовано динаміку та територіальне поширення ерозійних процесів в межах аквальної та водно-суходільних ландшафтів території дослідження. Охарактеризовано зональний розвиток процесів трансформації ландшафтної основи долинно-річкової системи. Подано опис несприятливих географічних процесів в р. Смотрич внаслідок діяльності місцевих підприємств та приватних господарств. Охарактеризовано територіальні відмінності екологічного стану р. Смотрич по різних районах міста. Подано опис локальних ділянок, які відзначаються значною антропогенізованістю з подальшим проявом негативних явищ. На основі польових досліджень запропоновано ключові напрямки щодо покращення екологічного стану прибережних захисних смуг та водоохоронних зон в долині р. Смотрич та раціонального використання наявних ресурсів для оптимізації річкової ландшафтної системи.

Ключові слова: несприятливі географічні процеси, екологічний стан, Смотрицький каньйон, річка Смотрич, ерозія, забруднення, стічні води, ландшафтні комплекси, антропогенізація.

Постановка науково-практичної проблеми. Актуальність і новизна дослідження. Смотрицький каньйон – геологічна пам'ятка природи загальнодержавного значення, яка є одним із найважливіших природних об'єктів Національного природного парку «Подільські Товтри». Протяжність каньйону сягає 9 км.

Територія об'єкта має площу 81 га (правий берег р. Смотрич становить 27,7 га, лівий – 52,3 га). За останні роки значно погіршився екологічний стан Смотрицького каньйону, який втрачає свою природну красу, замулюється та заростає нетиповою рослинністю. Останніми роками у заплавної частині р.